

Slovenski Pravnik.

Leto XXIV.

V Ljubljani, 15. aprila 1908.

Štev. 4.

Uvjetna osuda i uvjetni dopust.

(Predavao u »Akademiji« 15. ožujka ove godine dr. Josip Šilović,
kr. sveučilišni profesor.)

Pravo je po obćoj volji uredjena i uzdržavana zaštita dobara i interesa. Tako je i kazneno pravo zaštita dobara i interesa, a kazna je sredstvo zaštite. Kazna brani pravna dobra i prieci, da ne budu oštećena time, što ona radi protiv budućih zločina, što odvraća od njih. Obća je dakle svrha kazne osiguranje i zaštita pravnih dobara i interesa odvracanjem od budućih zločina. Ona je prevencija generalna i specijalna. Generalna prevencija sastoji u psihičkom dojmu, što ga kazna vrši na obćenitost, a osobito pak na one, koji po svojoj naravi naginju na zločin. Specijalna prevencija sastoji u tom, što kazna zastrašuje i popravlja zločinca.

Glavna je kazan u svim kulturnim državama danas kazan slobode, odnosno kratkotrajna kazan slobode. Na kratkotrajnoj kazni slobode, kako to tvrdi profesor v. Liszt na osnovu statističkih podataka, počiva malo ne celo današnje kazneno pravosudje u Njemačkoj. To vriedi i za Hrvatsku, kako dokazuju ovi statistički podatci:

Godine 1894. bijaše radi zločina sudjeno 2950 osoba. Od ovih bijahu osudjene na doživotnu težku tamnicu 4 osobe, na težku tamnicu od 10 do 20 godina 8 osoba, od 5 do 10 godina 74, od 3 do 5 godina 126, od 2 do 3 godine 102, od 1 do 2 godine 225, od 6 mjeseci do godine dana 349, od 3 do 6 mjeseci 562, od 1 do 3 mjeseca 1069, izpod 1 mjeseca 392. Prema tome je 2014 osoba osudjeno radi zločina na kazan slobode izpod 6 mjeseci, ili oko 69%, a samo 936 na kazan slobode iznad 9 mjeseci ili oko 31%.

Radi prestupka osudjeno je godine 1894. 178 osoba. Od ovih je bilo osudjeno na zatvor odnosno strogi zasvor preko 3 mjeseca 50, od 8 dana do 1 mjeseca 90 osoba, a do 8 dana 24 osobe. Dakle bijaše osudjeno na zatvor do mjesec dana 114 osoba ili 58%.

Radi prekršaja osudjeno je godine 1894. u svemu 36.888 osoba. Od ovih je osudjeno na kazni zatvora od preko 3 mjeseca 67 osoba, od 1 do 3 mjeseca 590, od 8 dana do 1 mjeseca 6091, ili 16 %, a do 8 dana 28.636, ili 77 %. Na novčanu kaznu osudjene su 1403 osobe ili oko 4 %.

Godine 1904., dakle upravo 10 godina kasnije, osudjeno je radi zločinstva 2967 osoba. Od ovih bijahu osudjene na doživotnu tamnicu 3 osobe, od 10 do 20 godina 20, od 5 do 10 godina 41, od 3 do 5 godina 109, od 2 do 3 godine 83, od 1 do 2 godine 140, od 6 mjeseci do godine dana 238, od 3 do 6 mjeseci 465, od 1 do 3 mjeseca 1219, do 1 mjeseca 649. Prema tome su osudjene radi zločinstva 2333 osobe ili oko 79 % na kazni slobode izpod 6 mjeseci, a samo 634 ili oko 21 % na kazni slobode iznad 6 mjeseci.

Dakle se je kroz ovih deset godina podigao postotak kazni slobode izpod 6 mjeseci za 10 %, premda se je broj osudjenika radi zločinstva povisio samo za 17 osoba.

Radi prestupka osudjeno je godine 1904. u svemu 40 osoba. Od ovih je osudjeno na zatvor odnosno strogi zatvor preko 3 mjeseca 30 osoba, od 1 do 3 mjeseca 34, od 8 dana do mjesec dana 146, dakle na zatvor do mjesec dana 70 %.

Radi prekršaja osudjeno je godine 1904. u svemu 35.018 osoba. Od ovih je osudjeno na zatvor preko 3 mjeseca 5 osoba, od 1 do 3 mjeseca 137, od 8 dana do mjesec dana 2326, ili 7 %, a do 8 dana 28.641 osoba, ili oko 81 %. Na novčanu kaznu osudjene su 3792 osobe, ili nešto preko 10 %.

Kako se iz ovoga razabire, narasao je kod prestupaka postotak najkraće kazni slobode za ovih deset godina od 58 % na 70 %, a kod prekršaja od 77 % na 81 %.

Dakle počiva i u Hrvatskoj cijelo kazneno pravosuđe na kratkotrajnoj kazni slobode.

I teoretičari i praktičari složni su u tome, da kratkotrajna kazna slobode ne odgovara svojoj svrsi, jer niti zastrašuje, niti popravlja krivca, već ga nasuprot kviri i tjera s nova u zlo.

Profesor v. Liszt kaže u svojoj znamenitoj studiji *Kriminalpolitische Aufgaben* (Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge, I. knj. str. 346 i sl.): »U našim današnjim malim uzama nalazimo sve mane, koje su stare kaznionice učinile leglima zla i visokim

školama zločina. U istim prostorijama borave tu zajedno stari i mladi kaznenici, okorjeli griješnici i plašljivi početnici na stazi zločina, bez dovoljnoga nadzora, djelomično bez posla, bez poduke i bez svećenika. Samo im manjka jaka stega starih kazniona. Za zločinca od navade nema uza nikakve zastrašujuće snage; dok nasuprot prigodnog zločinca, napose ženu, koja prvi put posrne, moralno ubija. Kratkotrajna kazan slobode ne samo da ne koristi: ona više škodi pravnom redu, nego li posvemašnja nekažnjivost.«

Austrijski praktičar ravnatelj kaznionice Marković (Das Gefängniswesen in Oesterreich) kaže: »U ovim uzama je nadzor i disciplina većinom manjkava, rad nedovoljan, te su tako opačini širom otvorena vrata. Prosjaci, klatež, zločinci od navade, tati, varalice, zločinci protiv čudorednosti, ubojice, stari i mladi kaznenici, naivni seljaci, politički zločinci i prepredeni zlikovci svake vrsti sastaju se vodje, svi međusobno izpremješani, te stoje ili sjede stisnuti, jer ne ima dovoljno prostora, u zajedničkim prostorijama bez posla. Što se tuj dogadja, neda se opisati. U većini sudbenih stolova ograničava se rad na težačke poslove izvan uzišta. Tu polaze u jutro kaznenici u većim ili manjim skupinama na posao. Vrata uze zatvore se za njima i nitko se više ne brini, što rade. Pučanstvo ih susreće s prezirom.«

U obrazloženju k osnovi zakona o uvjetnoj osudi, što ga je godine 1906. podnio srbskoj narodnoj skupštini bivši ministar pravde, a sadašnji srbski poslanik u Parizu dr. Milenko R. Vesnić kaže se o tim uzama: »Zatvor veći od šest mjeseci izdržava se u požarevačkom kaznenom zavodu (a u velikom broju i u niškom), a do šest mjeseci po pravilu kod policajnih vlasti. Svi naši kazneni navodi, pa i požarevački, po načinu, na koji se u njima izdržava kazna, u svemu liče na stare kaznene zavode iz sedamnaestoga i osamnaestoga stoleća. U njima se zatvor izdržava zajednički i to u odjeljenjima, koja su ponekad tako prepunjena, da svi nemaju mjesta ni da legnu. I u kakovu se društvu tu izdržava kazna? Tu su zajedno i stari i mladi osudjenici, okorjeli zločinci i slučajni prestupnici. Zbog velikoga broja svi živu u takvoj nečistoći, da je neprijatno i zaviriti u takove odaje; nadzor je skoro nikakov, jer se vrši preko čuvara, koji su krajnje nespremni za taj posao i koji u osudjenicima gotovo gledaju svoje

društvo; tu se ništa ne radi, nego se samo priča, pije se kafa, puši se i pjeva.

Ni mladi ni stari ne dobivaju nikakovu nastavu, učitelja u obšte i nema, a sveštenika vide nekoliko puta godišnje, koji svoju dužnost ispuni svega svećenjem vodice; nikakovim se zanatima ne uče. Jedini posao, koji pojedini od njih radi, jeste rad u bašti. Intimnost između osudjenika i čuvara, a naročito ključara išla je ponekad dotle, da je ovaj osudjenicima za mali bakšiš dopuštao izlaz u varoš po cielu noć, pa često i sam izlazio, da s njima pijanči. Na isti način se izdržava zatvor i kod policijskih vlasti, samo sa još manje strogosti. I tu su osudjenici svi zajedno, pa što je još žalostnije, nisu često samo svi osudjenici zajedno, nego su zajedno i sa pritvorenicima, sa kojima razgovaraju i kojima daju pouke i savjete, kako će se pred sudom braniti.«

Mana kratkotrajnih kazni slobode ne leži samo u načinu njihova ovršenja, nego i u samoj kratkotrajnosti, što najbolje dokazuje Belgija. Belgija je strogo provela osamljenje i kod kratkotrajnih kazni slobode, pak ipak kaže o njima bivši ministar pravde i otac uvjetnog osudjena u Belgiji Le Jeune: »Ja mislim, da mogu kazati bez bojazni, da će me tko u laž natjerati, da je danas podpunoma dokazan absolutni neuspjeh kazni slobode, kada ona traje samo kratko vrijeme.«

Radi toga se stalo ozbiljno misliti o tom, kako da se kratkotrajna kazna slobode zamjeni po mogućnosti drugim sredstvima, koja neće kvariti krivca, već će ga nasuprot popraviti i tako polučiti glavnu svrhu specijalne prevencije, odvratiti ga od budućeg počinjanja zločina.

Na čelo tomu pokretu stavila se međunarodna kriminalistična udruga na ponuku osnivača svoga prof. dr. F. v. L i s z t a.

Medju tim je sredstvima najvažnije uvjetna osuda.

Koljevka uvjetnoj osudi je u Engleskoj (Vidi o svem tom поближе dr. A. Gross, Für den bedingten Straferlass in Grünhuts Zeitschrift Bd XXXIV., str. 276 i sl). Engleski su sudci prvi uvidili, da je bolje odustati od ovršenja kazni ondje, gdje bi ovršenje kazni donjelo više štete nego li koristi. Najprije se je tim pravom poslužio sudac Matthow Davenport Hill u Birminghamu oko polovine prošlog stoljeća. On se je kod mladih osoba, kod kojih

se je s razlogom moglo očekivati, da će se popraviti, pak se našla osoba, koja ih je uzela pod svoju zaštitu, ograničio na izrečenje krivnje, a kazni nije dosudio.

Ako je ovakov delinkventat s nova počinio delikat, osudio ga je sudac za oba kažnjiva djela svom strogosti zakona. U protivnom slučaju nije bio kažnjen.

Koncem šestdesetih godina prošloga vieka uvedena je ova praksa u svoj Engleskoj premda nije bilo zakona, koji bi to izrično odredjivao. Istom godine 1879. stvoren je Summary Jurisdiction act. Po ovom zakonu mogao je sud kod delikata, koji podpadaju pod sumarni postupak, okrivljenika, ako je naknadio štetu i troškove postupka, proglasiti krivim, a ne dosuditi mu kazni, ili niiti ga ne proglašiti krivim. U oba slučaja morao je okrivljeni obećati, da će se pošteno vladati i odazvati svakom pozivu suda, jer se je inače proglasila propalom stanovita svota novca.

Dalnji razvoj ovoga instituta u Engleskoj nadovezao se na probacioni sistem u državi Massachusetts

Godine 1869. uveden je u toj državi poseban postupak za osobe ispod 17 godina. Taj je postupak sastojao u tom, da je u interesu mladih zlikovaca uveden poseban »Staate agent,« koji bijaše dužan, da se prije razprave točno uputi u odnose okrivljenika i njegove rodbine, u njegov odgoj, njegovu okolinu i zanimanje mu, te da na razpravi o tom izviesti.

Bijaše li kazneni slučaj osobito težak ili osobito lagan, odpala je svaka dalnja djelatnost ovog agenta, jer je u prvom slučaju došao okrivljeni u popravilište, a u drugom dobio je samo ukor. U svim ostalim slučajevima nije izrečena osuda, već je okrivljeni predan Staate agentu na probu (of probation). Sada je bila zadaća toga agenta, da nadzire stavljenog na probu. Taj nadzor nema ništa zajedničkog sa policijskim nadzorom. On je više zaštitne naravi. Agenat se imao prije svega pobrinuti, da svog šticienika valjano smjesti, a onda mu je stojao uz bok i zborom i tvorom. Ako je unatoč toj zaštiti šticienik zabasao u zlo, predveo ga je agenat pred sudca, a sudac ga je onda odsudio, da se imade predati u popravilište.

Ovaj zaštitni sustav protegao se godine 1878. i na odrasle, i to najprije u gradu Bostonu. Postavljen je za grad Boston po-

sebni činovnik »Probation officer,« komu je dužnost uputiti se prije razprave o osobnim prilikama okrivljenika. Ako je došao do zaključka, da je vriedan da se stavi na probu, predložio je to na razpravi i naveo uvjete, pod kojima se to ima učiniti. Ti uvjeti bijahu, da se ima latiti stanovitog posla, da se ima vratiti kući, položiti jamčevinu, da će se pošteno vladati itd. Ako je sud ovom predlogu udovoljio, stavio je okrivljenika na probu, a da ga nije osudio, već je samo ustanovio vrijeme probe, koje je trajalo između dva mjeseca i godine dana.

Nije li se stavljeni na probu kroz to vrijeme pošteno vladao, doveo ga je probation officer pred sud, koji ga je osudio.

Ovaj je sustav protegnut zakonom od 28. svibnja 1891. na cijelu državu Massachusetts.

Pod uplivom probacionog sustava, kako je uveden u Bostonu godine 1878., nastao je u Engleskoj zakon od 8. kolovoza 1887. pod naslovom »Probation of First Offenders Act.« Po ovom zakonu može sud privremeno odpuštiti okrivljenika pod uvjetima, da na djelo, radi kojega je tužen, nije određena veća kazna od dvogodišnje kazni slobode, da je neporočan i da postoje pretežne olahkolne okolnosti. U tom slučaju mora okrivljeni dati očitovanje (Recognisance) prema odredbi suda sa jamčevinom ili bez nje, da će kroz tako dugo vrijeme, kako ga sud odredi, na svaki poziv doći k sudu, da primi osudu, a kroz to vrijeme, da će se pošteno vladati i biti miran.

Prije nego sud okrivljenika uvjetno odпусти, mora steći uvjerenje, da okrivljeni ili njegov jamac imade stalno prebivalište u okolišu suda ili ondje, gdje će se kroz vrijeme uvjetnog dopusta zadržavati.

Nije li se uvjetno odpušteni kroz vrijeme dopusta valjano i pošteno vladao, izdao je sud protiv njega uhitbenu zapovjed, te ga je osudio na zakonitu kaznu.

Kad je sud okrivljenika uvjetno odпустиo, nije ga odsudio na kaznu, već ga je samo proglasio krivim.

Koncem prošloga vieka pojavila se struja u Americi, da se ne odgadja više osuda, već samo ovršenje kazni, jer da će biti bojazan osudjenoga veća pred kaznom, koja mu je već dosudjena, nego li pred kaznom, za čiju veličinu niti ne zna. Osim toga držalo se, da zahtjeva energično kazneno pravosudje, da kaznena

osuda bude izrečena odmah nakon dovršenog postupka, a ne istom nakon više mjeseci, možda i više godina. S ovih razloga stvoren je zakon od 1. listopada 1900. »an act relative to the probation service,« po kom se više ne odgadjaju osuda, već samo izvršenje bezuvjetno odmjerene kazni.

Ovim se zakonom američki sustav približio kontinentalnom europskom, samo što je pridržao zaštitni nadzor.

Na europskom kontinentu prva je Francuska prihvatila misao uvjetne osude. Senator Berenger podnio je godine 1884. osnovu zakona pod naslovom »Proposition de loi sur l'aggravation progressive des peines en cas de recidive et sur leur attenuation en cas de premier delit.« Ali prije nego li je ova osnova postala zakonom, stvorila je Belgija zakon o uvjetnoj osudi 31. svibnja 1888., a Francuska istom 26. ožujka 1891. Ovaj se francuski zakon redovno naziva »Loi Berenger«.

Po ovom Berengerovom zakonu imadu sudovi prve molbe pravo koli kod kazne zatvora toli kod novčane kazne, ako već prije nije bio okrivljenik osudjen na zatvor niti radi prostog zločina niti radi prostog prestupka, odrediti odgodu izvršenja kazne. Ako okrivljeni tečajem pet godina, računajući od osude, ne bude osudjen na zatvor ili na težu kaznu radi prostog zločina ili prestupka, smatrat će se kao da nije ni bio osudjen (*la condamnation sera considerée comme non avenue*). U protivnom slučaju izvršiti će se svaka napose obje kazne.

Belgijski zakon od 31. svibnja 1888. zove se »loi etablissant la liberation conditionelle et les condamnations conditionelles dans le système pénals.« Ministar Le Jeune obrazložio je osnovu zakona ovim riečima:

»Imade mnogo ljudi, za koje se sva težina kazni nalazi već u samoj osudi izrečenoj protiv njih; imade ih, koje pomisao na svoje mile i drage, izručene njihovom odsutnošću gladu i nevolji, tako muči u zatvoru, da trpe mnogo više nego li su zaslužili. Ovdje zatvor riedko uzrokuje moralni popravak, a veoma često degradira zatvorenika i pripravlja ga za priupad. Zatvor nije svagdje nuždan za ekspijaciju, dok je moralna depresija, što no ju osjeti moralno čuvstvo, društvena pogibelj. Radi toga misli vlada, da mora zakon ovlastiti sudca, da odgodi nastup kazni, kad bude mislio, da se okrivljeni može uvrstiti medju one ljude,

za koje je dovoljna kazan sramota i strah, što no su ih pretrpili uslied same osude.«

U razpravi o osnovi zakona kazao je ministar Le Jeune : »Hoćete li, da vam kažem, gdje i kada mi se rodila misao, da vam podnesem ovu osnovu zakona. Ova mi se misao rodila, kad sam kao ministar pravde imao da odlučim o hiljadama molba za pomilovanje, koje malo ne sve dolaze od sirotinje, gdje sam vidio užasnu sliku: otce obitelji, matere obitelji, za koje je zatvor žig sramote, za koje on znači biedu i glad za njihovo siromašno ognjište; za nje je on definitivni gubitak njihove djece.

Mislite li vi, da ih medju ovima ocevima i materama obitelji, koji su siromašni, imade malo, u kojih je vrlo razvit osjećaj časti i poštenja? Ja vam kažem, da ih ima na hiljade.«

Po ovom belgijskom zakonu može sud kod kazni slobode, bila ona odmjerena prvotno ili subsidijarno, ako nije dulja od 6 mjeseci, pak osudjeni nije već prije bio kažnjen radi zločina ili prestupka, odgoditi ovršenje osude za vrijeme, koje će sud odrediti, ali koje ne smije biti dulje od pet godina.

Ako kroz to vrijeme ne bude osudjeni s nova osudjen radi zločina ili prestupka, smatrat će se kao da nije ni bio osudjen. U protivnom slučaju imadu se obje kazne kumulativno ovršiti.

Za Belgijom i Francuskom povele su se malo ne sve europske države, Njemačka je u ovom pitanju udarila drugim putem. Ona je mjesto uvjetne osude uvela uvjetno pomilovanje.

Po njem ima sudac bezuvjetno izreći kaznenu osudu, a odgodu ovršenja kazni ima na predlog oblasti, koja ovršuje kazan, dozvoliti ministar pravde, dok kazan konačno oprašta kruna.

U Austriji je godine 1889. tadanji ministar pravde grof Schönborn pozvao odbor carevinskog vieća, izabran ad hoc za razpravu osnove kaznenoga zakona, da uzme obzir i na uvjetnu osudu. Tako je nastao § 25. odborove osnove od godine 1889. (osnova V). Po tom §-u može se u slučajevima osobitog obzira vriednim kod kazni slobode, koja ne nadilazi šest mjeseci, dozvoliti odgoda izvršenja kazni onomu, čije je prebivalište ustanovljeno, te koji još nije bio osudjen niti radi zločina niti radi prestupka. Vrijeme, za koje se je moglo odgoditi ovršenje kazni, imalo se kretati izmedju jedne i tri godine. Ako kroz vrijeme

odredjeno po sudu ne počini uvjetno osudjeni ni zločina ni prestopka, ima se kazan smatrati pretrpljenom.

Od ove blagodati izključeni su bezuvjetno oni, koji su osudjeni na umanjeње građanskih prava, na dopustivost, da se stave pod policijski nadzor ili da se zatvore u robijašnicu (Zwangsarbeits-Anstalt), na zabranu vršenja zvanja, koje su hotice zlorabili. Isto su tako izključeni od ove blagodati oni, kod kojih je robija pretvorena u drugu kazan slobode ili je neutjeriva globa pretvorena u kazan slobode.

Sve ove ustanove o uvjetnom dopustu prešle su u vladinu osnovu od godine 1891. (osnova VI) s tom jedinom preinakom, da je uvjetni dopust moguć samo kod kazni slobode do mjesec dana.

Odbor carevinskog vieća, koji je razpravio ovu osnovu, preinačio je tu ustanovu, te dozvolio uvjetni dopust kod kazni slobode do tri mjeseca. Za tim je uvrstio u osnovu ustanovu, da izključuje uvjetni dopust samo prijašnja osuda radi zločina, ali prestopka.

Konačno je odstranio ustanovu vladine osnove, po kojoj je uvjetna osuda izključena bila, kada je neutjeriva globa bila pretvorena u kazan slobode. (Svršit će se.)

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Pogodba o preživitku in njena izpolnitev. — Delitev pravnih stroškov po §-u 43 c. pr. r.

Tožnica M. A. je zahtevala s svojo dne 8. oktobra 1907 opr. št. C II 427/7-1 pri c. kr. okrajnem sodišču v Ljubljani vloženo tožbo plačilo nadomestka za hrano in stanovanje mesečno po 30 K od 2. aprila 1907 naprej in sicer do pravomočnosti sodbe dotekle obroke v 14 dneh, v prihodnje pa vsak mesec naprej — s stroški, opiraje svoj zahtevek na te-le trditve:

Z notarskim spisom z dne 18. novembra 1903 je izročila tožnica svoje posestvo tožencu v last, pridržala pa si je gospodarstvo in užitek do svoje smrti. Ko se je toženec jeseni 1. 1906.